

Τουρισμός στο Λασιθί

Καραγιάννης Στέφανος, Αναπληρωτής Καθηγητής ΤΕΙ Κρήτης, Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής Λασιθίου

Πηγή: Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης

© Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λασιθίου

Αγροτουρισμός και άλλες δραστηριότητες ορεινών χωριών του Ν. Λασιθίου

Παραδοσιακά Χωριά: Τα χωριά αυτά μπορούν να προσελκύουν επισκέπτες / τουρίστες που αναζητούν τόπους ψυχαγωγίας σε δραστηριότητες όπως η ορειβασία, το κυνήγι, ο περίπατος στο δάσος, οι κτηνοτροφικές ενασχολήσεις, η τυροκομία κ.ά., ή που αναζητούν την "αεροθεραπεία" στον βουνίσιο αέρα και την "υγεία" τους, με βάση "θεραπευτικά προγράμματα" στα ορεινά ειδικά κέντρα υγείας ή στα "σανατόρια", στα οποία παρέχεται υγιεινή διατροφή, περίπατοι, γυμναστική ατμόλουτρα. Αυτά είναι: Οι Πεύκοι: Το χωριό είναι παραδοσιακό χωριό της Κρήτης, χτισμένο αμφιθεατρικό στην πλαγιά ενός λόφου σε υψόμετρο 420μ. με παραδοσιακά λιθόστρωτα δρομάκια. Το όνομα του, διασταυρώνεται με το ομώνυμο δέντρο αφού βρίσκεται μέσα σε μια πευκόφυτη κοιλάδα. Το Σταυροχώρι: Απέχει 35 χλμ. από τη Σητεία και είχε 227 κατοίκους. Η εκκλησία της Θεοτόκου Πηγής στην τοποθεσία «τσοι Αποστόλους της Λυγιά» συγκεντρώνει πολλά στοιχεία για να είναι ο αναφερόμενος από τον Rantorph ναός ο οποίος όμως αναζητείται από άλλους στο Μακρύ Γιαλό Σητείας και στα Φέρμα Ιεράπετρας: Το Καβούσι, Η Θρυπτή, Το Σελάκανο: Ο δρόμος προς το Σελάκανο είναι γεμάτος από πρίνους και πεύκα, αγριοαχλαδιές και κατσοπρίνια, φασκομηλιές και αχιμάδες. (από το εργαστήριό μας πληροφορηθήκαμε ότι υπήρξε χρηματοδότηση για να αναπτυχθεί ο αγροτουρισμός στο Σελάκανο αλλά δεν έχει πραγματοποιηθεί ακόμα τίποτα. www.selakano.net)

Αγροτουρισμός σε ψαροχώρια του Ν. Λασιθίου

Ο Αγροτουρισμός, αναπτύσσει την εναλλακτική απασχόληση των απασχολουμένων κυρίως στον Πρωτογενή τομέα. Στον τομέα αυτό, του οποίου η ανταγωνιστικότητα είναι συνεχώς μειούμενη, απασχολείται το 20% περίπου του συνόλου των απασχολουμένων της χώρας. Οι δράσεις αγροτουρισμού δίδουν νέα πνοή στις ορεινές κυρίως και απομονωμένες περιοχές, στις οποίες οι τωρινές συνθήκες απασχόλησης είναι δυσοίωνες. Ενισχύονται οι ΜΜΕ, ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τον εντεινόμενο εσωτερικό και διεθνή ανταγωνισμό, καθώς η προσαρμογή των επιχειρήσεων και των εργαζομένων τους είναι βασική προϋπόθεση της βιωσιμότητας και ανάπτυξής τους και κατά συνέπεια της διατήρησης και αύξησης της απασχόλησης μιας απασχόλησης η οποία θα συνδέεται με αναβαθμισμένα

ποιοτικά προσόντα. Επιμόρφωση εκπαίδευση και απορρόφηση εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού στον Τουρισμό, δράση η οποία προάγει όχι μόνο την απασχολησιμότητα αλλά και την άμεση απασχόληση. Επίσης η διάσωση και καθιέρωση της ελληνικής κουζίνας, ένταξη παραδοσιακών αγροτικών προϊόντων στο τουριστικό προϊόν, ενίσχυση της παραδοσιακής χειροτεχνίας, προσέγγιση με τη σύγχρονη ελληνική τέχνη. Οι δράσεις αυτές θα τονώσουν και θα προαγάγουν την απασχόληση σε αυτούς τους παραδοσιακούς τομείς καθώς και στη σύγχρονη τέχνη, αυξάνοντας τη ζήτηση, η οποία απευθυνόμενη μέχρι τώρα στην εγχώρια αγορά είχε περιορισμένες δυνατότητες ανάδειξης και ανάπτυξης. Επίσης ο γενικός στόχος που αφορά την άμβλυση της εποχικότητας θα έχει θετικότερες επιπτώσεις στην προώθηση της απασχόλησης σε μόνιμη ετήσια βάση. Η αναμενόμενη άρση της Περιφερειακής ανισότητας θα δημιουργήσει θέσεις εργασίας σε Περιφέρειες που αυτή τη στιγμή είναι λιγότερο ανεπτυγμένες τουριστικά. Επίσης, κυρίως στις δράσεις που αφορούν την ανάπτυξη θεματικών μορφών τουρισμού προάγονται νέες ειδικότητες (οδηγοί βουνού, τουρισμός περιπέτειας, κλπ) συνεπώς νέα πεδία απασχόλησης.

Μπορεί να προσφερθεί μόνον από παραθαλάσσιους και νησιωτικούς οικισμούς, σε όσους θέλουν να έχουν επαφή με τη ζωή των ψαράδων-αγροτών και με τις θαλάσσιες ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Τα απλά χωριά καταλύματα, η φιλοξενία και η ευγένεια των απλών ανθρώπων αυτών των οικισμών και η επαφή των τουριστών / επισκεπτών με δραστηριότητες της θάλασσας (π.χ. νυχτερινό ψάρεμα κ.ά.) αποτελούν τους σπουδαιότερους παράγοντες προσέλκυσης των ανθρώπων που επιθυμούν να ζήσουν γαλήνιες διακοπές, σαν "αναχωρητές" και "Ροβινσώνες", θεραπευόμενοι από τα άγχη και τις πιέσεις της σύγχρονης ζωής στην πόλη. Τα χωριά που διαθέτουν αυτά τα προσόντα και υπάρχουν προοπτικές ανάδειξής των είναι: Ο Μύρτος και ο Μακρύς Γιαλός.

Αναζήτηση της «Τουριστικής Κληρονομιάς»

Οι επισκέπτες προσελκύονται από τα μικρά πράγματα τα οποία είναι μοναδικά στην κοινωνία η κληρονομιά, η κουλτούρα, η αρχιτεκτονική, τα σκηνικά. Η επίγνωση των ξένων για την αξία αυτών, μπορεί να κεντρίσει, να ανανεώσει τον ενδιαφέρον και τη περηφάνια μεταξύ των κατοίκων, για να διασώσουν και να προφυλάξουν αυτά τα στοιχεία που συνεισφέρουν σε αυτήν την μοναδικότητα. Οι παραδοσιακές τέχνες, τα εθνικά κουστούμια και άλλα ακόμα, οι ιστορικές πόλεις και τα οικοδομήματα είναι απλά μερικά παραδείγματα των στοιχείων που μπορούν να αυξηθούν με την συνειδητοποίηση ότι έχουν αξία πέρα από τα όρια της τοπικής κοινωνίας. Πολιτεία και κυβέρνηση καταλαβαίνουν την επιθυμία των επισκεπτών για μια θετικότερη αισθητική του περιβάλλοντος, σαν ένα πλαίσιο για την τουριστική εμπειρία που μπορεί να είναι οργανικό, στο να προχωρούν σταθερά οι κοινωνικοί στόχοι, και από τις δραστηριότητες να

προκύπτει η διαφύλαξη των υψηλής ποιότητας απόψεων της κοινωνίας και ο αποκλεισμός εκείνων που αποτελούν δυσφήμιση.

Τουρισμός σε παραδοσιακούς οικισμούς στο Ν. Λασιθίου

Μπορεί να προσφερθεί από φθίνοντες ορεινούς και ημιορεινούς αγροτικούς οικισμούς στους οποίους η αρχιτεκτονική όψη και η πολεοδομική οργάνωσή τους πιστοποιούν μια διαχρονική κοινωνική και οικονομική οργάνωση των κατοίκων τέτοια που έφτασε και σε υψηλά επίπεδα πολιτιστικής ανάπτυξης, στοιχεία που στο σύνολό τους συνθέτουν ένα "μνημειακό σύνολο". Οι παραδοσιακοί οικισμοί προσελκύουν τουρίστες / επισκέπτες που έχουν ανάγκη από ανάπαυση και ψυχαγωγία. Τα μνημειακά οικιστικά σύνολα των παραδοσιακών οικισμών, μπορούν να εξελιχθούν και σε αυτοδύναμα τουριστικά κέντρα, φτάνει τα σχετικά προγράμματα και οι εθνικές και κοινοτικές χρηματοδοτήσεις "να πιάσουν τόπο", με αναστηλώσεις και αναπαλαιώσεις και τήρηση της σχετικής προστατευτικής νομοθεσίας αλλά έξω από τις γραφειοκρατικές αγκυλώσεις και διαδικασίες. Το εργαστήριο μας κατέγραψε το παραδοσιακό ξενοδοχείο Cretan Villa: Είναι αρμονικά σχεδιασμένο με παραδοσιακά αυθεντικά στοιχεία όπως: παλιές γκραβούρες της περιοχής, παλιά αγροτικά εργαλεία, κρητικά υφαντά που αναδύουν το άρωμα μιας παλιάς ξεχασμένης περιοχής κ.α.

Οικοτουρισμός σε περιοχές με ιδιαίτερο φυσικό κάλλος του Ν. Λασιθίου

Μπορεί να προσφερθεί από οικισμούς που βρίσκονται σε προνομιακές τοποθεσίες της φύσης, ήτοι σε κοντά σε δασοσκεπείς βουνοπλαγιές, κοντά σε βιότοπους, σε όχθες ποταμών και λιμνών, σε χαράδρες και φαράγγια, κοντά σε καταρράκτες ή σπηλιές, σε ηφαίστεια και απολιθωμένα δάση, κοντά σε μετέωρα και άλλους μετασχηματισμούς της φύσης κ.λπ. Η ομορφιά της φύσης, τα απλά καταλύματα και η φιλοξενία των αγροτών, αποτελούν τους καλύτερους "κράχτες" αύξησης της προσέλκυσης επισκεπτών / τουριστών σε αυτούς τους οικισμούς, των οποίων τα τοπία προστατεύονται και από τον Ν. 1650/1986, ως στοιχεία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς αλλά και για τη διασφάλιση της οικολογικής ισορροπίας. Φαράγγια. Γι την περιοχή μας βλέπουμε το: Φαράγγι του Χα. Το φαράγγι της Σαρακίνας: Δυτικά της Ιεράπετρα και σε απόσταση 20χλμ βρίσκεται ο παραδοσιακό χωριό των Μύθων. Σε μικρή απόσταση από αυτό αρχίζει το φαράγγι της Σαρακίνας ή του Σαραντάπηχου (κατά τους ντόπιους). Κατά το μύθο ο Σαραντάπηχος (γίγαντας γιος του Δία) περνώντας από το βουνό έσκυψε να πει νερό στο ποτάμι. Η μακριά γενειάδα έσχιζε το βουνό στα δύο και δημιουργήθηκε το φαράγγι. Το φαράγγι είναι πλούσιο σε βλάστηση πουλιά και γάργαρα νερά. Φαράγγι των Μύσων: Σπάνια χλωρίδα και πανίδα και δύο μονοπάτια, ένα εύκολο για πεζοπορία ενώ το άλλο είναι ιδανικό για εκείνους που αρέσει το σκαρφάλωμα και η περισσότερη περιπέτεια. Πευκιανό Φαράγγι: Η βατότητα του φαραγγιού έχει αποκατασταθεί μέσω του προγράμματος

LEADER και έχουν γίνει διακριτικές παρεμβάσεις (αναπαυτήρια, πέτρινες βρύσες). Μικρό φαράγγι στη νότια ακτή της Κρήτης μεταξύ του χωριού Πεύκοι και του τουριστικού θερέτρου Μακρύ Γιαλού. Στην αρχή το μονοπάτι δεν προχωράει μέσα στο φαράγγι αλλά πάνω από αυτό κατά μήκος του και μετά από 700 800 μέτρα περίπου κατηφορίζει για να καταλήξει στην κοίτη του φαραγγιού. Η ομορφιά είναι μοναδική διότι βρίσκεται σε δάσος πεύκων και το πράσινο του πεύκου θα το έχετε συνέχεια μπροστά σας. Φαράγγι του Κάψα : Μήκος φαραγγιού 4,5χλμ. Διάρκεια πορείας 2 ώρες. Απέχει 9χλμ. από τον Μακρύ Γιαλό και 35χλμ. από τη Σητεία και ξεκινά δίπλα από το γνωστό μοναστήρι του Καψά. Επίσης εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα φαράγγια: Αδριανός, Χοχλακιές, Κριτσά, Πεύκοι, Κουτσουράς, Χαμέτουλο. Επίσης, η συστηματική και επιστημονική μελέτη των δασικών οικολογικών συστημάτων, μπορεί και πρέπει να αναζητήσει και να αναδείξει τους πυρήνες των σπάνιων οικολογικών και των εξαιρετού φυσικού κάλλους στοιχείων, όπως είναι π.χ.: οι εθνικοί δρυμοί, οι ορεινές "δρακολίμνες", τα δάση των Κέδρων, τα δάση οξιάς ή βελανιδιάς, και οι περιοχές προστασίας άγριων ζώων κ.λπ.

Τα Ιστορικά δέντρα ως στοιχεία των οικοτουριστικών δραστηριοτήτων του Νομού.

Ένα ιστορικό δέντρο αποτελεί μία ελιά στο Καβούσι της Ιεράπετρας το οποίο η χρονολογία του είναι περίπου 1000 χρόνια και έχει περίμετρο η ρίζα του 18 με 20 μέτρα. Στους Ολυμπιακούς αγώνες του 2004 έκοψαν κλαδιά από τη συγκεκριμένη ελιά και τα έκαναν στεφάνια στους αθλητές.

Δασικός τουρισμός και προβλήματα προς αξιολόγηση

Τα δάση, ως τοπία και φυσικά οικοσυστήματα και ως χώροι ανθρώπινης δραστηριότητας, προστατεύτηκαν κατά το παρελθόν πλημμελώς, όπως πλημμελώς προστατεύονται και σήμερα παρ' όλο το αυστηρό θεσμικό πλαίσιο, γεγονός που οδήγησε στη μείωση των δασοσκεπών εκτάσεων, κυρίως: λόγω πυρκαγιών από εμπρησμούς ή από εγκληματική αμέλεια, λόγω παράνομης εκχέρσωσής τους για γεωργική και κτηνοτροφική χρήση, λόγω παράνομης οικοπεδοποίησης για δεύτερη παραθεριστική κατοικία, λόγω παράνομης ιδιοποίησης των περιστατικών δασών και εκείνων των τουριστικών περιοχών. Η έλλειψη "δασικού κτηματολογίου" και η εύκολη καταπάτηση των δασικών εκτάσεων (χωρίς κάποια έννομη συνέπεια), η κοινωνική αδράνεια και απάθεια για την φύλαξη και προστασία των δασών, συντέλεσαν σημαντικά στο να μην εφαρμόζονται οι "δασικοί νόμοι" και στο να μειωθούν σε σημαντικό βαθμό οι δασοσκεπείς εκτάσεις της χώρας μας.

Η δημιουργία Τοπικών, Περιφερειακών και Εθνικών Πάρκων, με διοικητικούς και παραγωγικούς μηχανισμούς υποστήριξης και προστασίας του δημόσιου χαρακτήρα τους, μπορεί και πρέπει να αποτελέσει την ορθή κίνηση αξιοποίησης του δάσους: ως φυσικού πόρου, ως τόπου αναψυχής, όπου σε

αυτά τα πάρκα μπορούν να εγκατασταθούν, "σταθμοί", "περίπτερα", "ζωολογικοί κήποι", "βοτανικοί κήποι", "παραδοσιακά καλυβοχώρια" (=κατούνες) κ.ά. Δηλαδή, μέσα στο δάσος μπορούν να αναπτυχθούν δραστηριότητες που δεν θα βλάψουν τον δασικό χαρακτήρα του "αγροτικού τοπίου".

Προσκυνηματικός - Θρησκευτικός τουρισμός

Τα Μοναστήρια και οι Ναοί σε μια νέα πραγματικότητα.

Η ομάδα έρευνας πραγματοποιεί μια εμπειρική αποτύπωση στοιχείων της χριστιανικής μας λατρείας που βασίζεται όχι μόνον στην καταγραφή των μνημείων σε επίπεδο Νομού αλλά και στην αντίληψη που έχει να κάνει με τον τουρισμό και την Ορθόδοξη Χριστιανική Μαρτυρία.

Τα μνημεία της ελληνικής ορθοδοξίας είναι αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής μας κληρονομιάς και αποτελούν αξιόλογο πόλο έλξης επισκεπτών. Οι βυζαντινές και οι μεταβυζαντινές εκκλησίες με την αξιόλογη εικονογράφησή τους, τα ψηφιδωτά, τις τοιχογραφίες και τις σπάνιες εικόνες τους, οι επιβλητικοί καθεδρικοί ναοί, τα ξωκλήσια και τα προσκυνήματα της υπαίθρου, τα μοναστήρια, τα μετόχια και οι σκήτες, η μοναδική μοναστική πολιτεία του Αγίου Όρους και τα μοναστήρια των Μετεώρων (Θεσσαλία), μαρτυρούν την επίμονη προσήλωση στις παραδόσεις και τη στενή και μακράιωνη διασύνδεση της τέχνης με τη θρησκευτική λατρεία την επιμονή στην πίστη και την παράδοση.

Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί ο κατάλογος θρησκευτικών μνημείων όπου έχουν καταγραφεί «Τα βήματα του Αποστόλου Παύλου στην Ελλάδα» αλλά και στη Θεσσαλία, τα Μετέωρα (Βυζαντινά μοναστήρια του 14ου αιώνα), που είναι σκαρφαλωμένα στις κορφές ενός συγκροτήματος επιβλητικών βράχων. Στη Βόρεια Ελλάδα στη Χερσόνησο της Χαλκιδικής, στο ανατολικό άκρο, που βρίσκεται πάνω από χίλια χρόνια η μοναστική κοινότητα του Αγίου Όρους, η οποία αποτελείται από είκοσι μοναστήρια και που έχουν μερικούς από τους πλέον πολύτιμους Βυζαντινούς θησαυρούς και μια πληθώρα κλασικών και μεσαιωνικών χειρογράφων. Το νησί της Πάτμου, με το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το σπήλαιο όπου ο ΄γιος Ιωάννης ο Θεολόγος έγραψε την Αποκάλυψη κατά το τέλος του 1ουμ.Χ. αιώνα. Ο πλούτος λοιπόν όλων των θρησκευτικών της μνημείων κάνει την Ελλάδα ιδανικό θρησκευτικό προορισμό.

Με το θρησκευτικό τουρισμό δίνει σήμερα ο άνθρωπος μία σειρά από εξετάσεις πνευματικής ζωής και ανάπτυξης. Από τον τρόπο που δέχεται κανείς και περιποιείται ένα ξένο ή σχετίζεται μαζί του αποκαλύπτει όλο το πνευματικό του περιεχόμενο, την ειλικρίνεια, την αγάπη, την ωριμότητα, την καλλιέργεια, που διαθέτει. Από την άλλη μεριά πάλι και ο τουρίστας είναι φορέας κάποιου αντίστοιχου πνεύματος, κάποιου πολιτισμού με συστατικά πνευματικότητας ή όχι, άθεος, ή υλιστής, πνευματικός, ή πιστός. Και οι δυο μαζί

είναι μία αντιπροσώπευση του πνευματικού δυναμικού του κόσμου του σήμερα, των αποθεμάτων που διαθέτει η τράπεζα του πνεύματος και του πολιτισμού του εικοστού πρώτου αιώνα. Έτσι έγινε και ανοίχτηκαν οι πύλες των λαών, γκρεμίστηκαν οι μεσότοιχοι του χωρισμού, παραμερίστηκαν τα παραπετάσματα της απομόνωσης. Δεν υπάρχει πια χώρος απροσπέλαστος. Καθένας μας βλέπει το πρόσωπο του άλλου χωρίς προσχήματα, ένα πρόσωπο τόσο γνώριμο, πλασμένο «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση» των ιδεών, που λανσάρονται στην αγορά του πνεύματος αυτής της εποχής.

Άνθρωποι με πνευματική καλλιέργεια και άνεση οικονομική, καμιά φορά όχι τυχαία, που τους επέτρεπαν να επισκέπτονται και να παραμένουν σε τόπους με θρησκευτικά και πολιτιστικά ενδιαφέροντα, τέτοια, που προσφέρουν άφθονα η Ιταλία, λ.χ. και η Ελλάδα. Η Αθήνα, η Ολυμπία, η Δήλος, οι Δελφοί ήταν για όλους ένα όνειρο και μία πνευματική Ιερουσαλήμ, που ήθελαν να αξιωθούν να προσκυνήσουν μία φορά στη ζωή τους.

Την ίδια στάση πρέπει να έχουν πολλοί από τους επισκέπτες των ιερών αυτών χώρων ακόμη και στις μέρες μας, μολοντί είναι δύσκολο να τους ξεχωρίσεις από το μεγάλο πλήθος των τουριστών που κινούνται σήμερα. Εδώ δεν πρέπει να βιαστούμε να σημειώσουμε, ότι στην κύρια παρουσία της και αυτή η μορφή του τουρισμού έγινε μαζική και για τούτο επιδερμική και επιπόλαια από τη φύση της.

Ας πούμε πρώτα ότι υπάρχουν και αξιόλογοι αληθινά ευλαβικοί προσκυνητές, πριν κρατήσουμε τις πένθιμες σημειώσεις μας για τα κοπάδια της μαζοποίησης λίγο πιο κάτω. Ποτέ, λ.χ. δεν θα ξεχάσω το παλικάρι εκείνο με τις δύο πατερίτσες, που κατέβαινε σιγά-σιγά με τη βοήθεια κάποιου φίλου τα ανώμαλα βράχια στις Μυκήνες. Η μια κοπέλα με γύψο στο ένα πόδι να πηγαίνει γονατιστή να προσκυνήσει την Παναγία της Τήνου. Για τούτο αν ηθικά καταξιώνεται ο χρόνος του καθενός προβάλλει αυτόματα η άλλη όψη στην ενότητα της ανθρώπινης ζωής από την άποψη της πίστης και της λατρείας. Στο σημείο τούτο δεν θα ήταν άσχημο να γυρίσουμε και στην Αγία Γραφή με μερικές σημειώσεις ερανισμένες χωρίς ερευνητική διάθεση. Κάπου ο προφήτης Μιχαίας κάνει λόγω για τη γλύκα της ανάπαυσης κάτω από μια κληματαριά ή κάποια ευσκιάφυλλη συκιά. Και ο θριαμβικός χορός της Μαριάμ μετά το θαυμαστό εκείνο πέραςμα της Ερυθράς είναι χρόνος κατάπαυσης ντυμένος στον χιτώνα της χαράς και της θείας δοξολογίας. Τέτοιος χρόνος είναι και η ώρα, που ο Δαβίδ, βασιλιάς, προφήτης ντυμένος μια «έξαλλη» στολή χορεύει εμπρός στην κιβωτό ή τραγουδά τον θεϊκό ύμνο με συνοδεία τα κύμβαλα και τις χορδές της ψαλμικής του λύρας. Αρχικό κύμα σε τούτη την ορμή θα σταθεί η πρώτη εκείνη κατάπαυση του Κυρίου μας. Αλλά και η Καινή Διαθήκη, θα μας παρουσιάσει τον ίδιο τον Κύριο να αποσύρεται συχνά στη μοναξιά του βουνού, του δάσους ή κάποιας ερημικής ακρογιαλιάς. Και δεν έχει σημασία μόνο ότι αυτό το «κατ' ιδίαν» ήταν ώρα προσευχής και κοινωνίας με τον Θεό Πατέρα, αλλά και αυτό το γεγονός, ότι ο Ιησούς ένιωσε την ανάγκη να μείνει για λίγο μόνος με τον εαυτό του, ελεύθερος από τα άλλα. Αλλά και το κρασί, που θα προσφέρει πλουσιοπάροχα στο θαύμα της Κανά, δεν πρέπει μόνο να θεωρηθεί σαν μια κατάφαση

και ευλογία στην αγιότητα του τελευμένου μυστηρίου του γάμου, παρά συνάμα και στην ώρα της κατάπαυσης, την τόσο ποθητή ώρα της πιο όμορφης παραβολής, εννοώ εκείνη του ασώτου, που την διήγησή της ο κύριος δεν παραλείπει να ολοκληρώσει με τη σημείωση για το γλέντι της χαράς στο γυρισμό του χαμένου παιδιού.

Μια σειρά από ερωτήματα, που δεν θέλουν να μειώσουν την αξία των τουριστικών επιτευγμάτων. Αντίθετα θέλουν να υπομνήσουν έτσι πολύ απλά, ότι για την Ελλάδα υπάρχουν πάρα πολλοί χώροι του πνεύματος και της θρησκευτικής τους λατρείας. Και ασφαλώς θα ήταν όχι μόνο όμορφο, ίσως και επείγον και αναγκαίο, να αρχίσει να στρέφεται και κατά τους χώρους αυτούς ο προβληματισμός μας. Ίσως και σε τούτο το χώρο θα μπορούσαμε να φιλοδοξήσουμε τουλάχιστον ισάξια επιτεύγματα, μια και από παλιά είναι γνωστό, πως τα καταφέραμε καλά στο εμπόριο του πνεύματος, το μόνο δικό μας εμπόριο. Και κάτι ακόμη. Ένα άνοιγμα προς τους χώρους του πνεύματος, του χριστιανικού και του ελληνικού φυσικά, θα μας έφερνε πιο κοντά όχι μόνο προς το χρέος μας απέναντι στους δικούς μας και το σύγχρονο κόσμο.

Προσκυνηματικός τουρισμός και ήθη

Στο σημείο αυτό έπαιξε οπωσδήποτε το ρόλο του και το γνωστό από τη διεθνή ονομασία του Weekend. Τούτο είναι καρπός της εβδομάδας των πέντε ημερών εργασίας. Καθιερώθηκε αρχικά στις Αγγλοσαξονικές χώρες και σιγά-σιγά επεκτάθηκε και σε άλλες. Καλύπτει χρόνο από το απόγευμα της Παρασκευής ως το βράδυ της Κυριακής. Τούτο είναι μια νέα κατάκτηση του ανθρώπου. Ωστόσο δεν έχει χριστιανική προέλευση ούτε και χριστιανική απόκλιση, έστω και αν καλύπτει τη μέρα της Κυριακής. Καιρός για τούτο να σκεφτούμε την οργάνωση του μελλοντικού εξαγιασμού του. Άλλωστε παρέχει μεγάλες δυνατότητες, αφού ευρύνει το πλάτος του προσωπικού χρόνου και αγγίζει την αγιότητα της Κυριακής μας. Έχουν όμως όλα τούτα τη συνάρτησή τους με το πρόβλημα, ποια Ελλάδα έρχονται να δουν όλοι αυτοί εδώ οι ξένοι και τι Ελλάδα παίρνουν μαζί τους. Οι αποσκευές τους και πιο πολύ η καρδιά τους έχουν τίποτε από την Ελλάδα, που την θέλουμε τη χριστιανική δηλαδή Ελλάδα, αν βέβαια υπάρχει πουθενά και μπορούν να τη συναντήσουν. Πρέπει να μείνουμε για λίγο ακόμη στις διακοπές με θρησκευτικό υπόβαθρο, όπως είναι εκείνες των μεγάλων χριστιανικών εορτών και εννοούμε των Χριστουγέννων και του Πάσχα. Εδώ βέβαια, η φθορά δεν είναι τόσο μεγάλη. Ίσως σε τούτο να έπαιξαν το ρόλο τους εκτός από τα άλλα το μέγεθος του περιεχομένου, που αντιπροσωπεύουν και η μεγάλη χρονική απόσταση, που χωρίζει την επανάληψή τους. Αυτά πάλι δεν πρέπει να μας επαναπαύουν, γιατί ένα πολύ μεγάλο ποσοστό ανθρώπων στις μέρες αυτές έγιναν απλώς θαυμάσιες ευκαιρίες για τουρισμό ή και είδος αναψυχής. Ο Μητροπολίτης Καλαβρίας Αιμιλιανός Τιμιάδης αναφέρει, ότι «ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος ανησυχούσε πάντα για τα αρνητικά αποτελέσματα, που μπορούσε να έχει στη ζωή των χριστιανών αυτή η ετερόκλητη κοσμοσυρροή τώσων ανθρώπων στην Κωνσταντινούπολη». Ο ίδιος, ως αντιπρόσωπος του Οικουμενικού Πατριαρχείου στο

Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, σε μία εισήγησή του στο Παγκόσμιο Συνέδριο «για τις πνευματικές αξίες του Τουρισμού», που οργανώθηκε στη Ρώμη στα 1967 από το Γραφείο για την Ποιμαντική του Τουρισμού της Καθολικής Εκκλησίας, παρατηρεί: «Ο Τουρισμός ετοιμάζει μία κοινωνία χωρίς τείχη ο άνθρωπος αισθάνεται πια οικουμενικός». Απώχως τούτο από το Παύλειο χωρίο «ουκ ένι Ιουδαίος ουδέ Έλλην, βάρβαρος, Σκύθης» αποτελεί το πρώτο μεγάλο «συν» του Τουρισμού, ένα πελώριο αληθινά «συν» και την πρώτη ίσως βασική σημείωση της θεολογίας για το θέμα τούτο.

«Οι κοινωνιολόγοι σήμερα περιμένουν πολλά από την ανάπτυξη του τουρισμού : εξομοιώνει, λένουν, τους λαούς εκ των κάτω, καταλύει τα σύνορα και τους φραγμούς, που χωρίζουν τεχνητά την ανθρωπότητα και «ενοποιεί». Αντίθετα προς την άποψη των κοινωνιολόγων «Πλάθουμε όμως εμείς έτσι το παραμύθι της «εθνικής μας αρετής, της μαζικής εθνικής μας αγιότητας και της αντίστοιχης αμαρτωλότητας των άλλων μας αρέσουν, βλέπετε, τέτοιοι μύθοι, μας κολακεύουν, τρεφόμαστε με τις αυταπάτες, δεν μπορούμε να ζήσουμε χωρίς φουσκωμένα λόγια και ψευδαισθήσεις».

Στο σημείο αυτό θα μπορούσε κανείς να παρεμβάλει πάλι μερικές σκέψεις από την εισήγηση του Μητροπολίτη Καλαβρίας στο Συνέδριο της Ρώμης: «για τις πνευματικές αξίες του Τουρισμού». «Ο άνθρωπος, αναφέρει, δεν μένει σε ένα τόπο, με τα επιτεύγματα των άλλων. Ο κόσμος του ανήκει, πρέπει να τον κατακτήσει. Ο Τουρισμός ανήκει στα φαινόμενα, που αποκαλύπτουν την πρόνοια του Θεού και εκπληρώνει κάποιο θείο σχέδιο». Φυσικά η τελευταία φράση χρειάζεται κάποια υπογράμμιση. Λίγο πιο κάτω ο ίδιος ιεράρχης θα κάνει την παρατήρηση, ότι «οι προφήτες, ο Χριστός, οι Απόστολοι και ιδιαίτερα ο Παύλος ήταν δεινοί ταξιδιώτες». Τα πλαίσια των παραβολών του Κυρίου αποπνέουν τη γαλήνη και τη γραφικότητα της φύσης. Αλλά και ο χώρος της διδασκαλίας τους άλλοτε στις όχθες της λίμνης, δεν δείχνουν μόνο πώς «ο Κύριος ευνοούσε μια μορφή τουριστικής ιεραποστολής», αλλά και ότι αγαπούσε τη φύση, την κίνηση και το ταξίδι.

Θα πρέπει ακόμη εδώ να κάνουμε την αναφορά μας στις ιερές αποδημίες όλων των θρησκειών και της χριστιανικής ιδιαίτερα στα Ιεροσόλυμα-στους αγίους τόπους. Και, βέβαια, είναι σωστή η παρατήρηση του Καρδινάλιου Paolo Morella, ότι «ο σημερινός τουρισμός δεν έχει θρησκευτικές βάσεις ή παρορμήσεις, έστω και αν οι επισκέψεις τουριστών στους θρησκευτικούς χώρους είναι τακτικές. Αυτές γίνονται από τάση για περιέργεια ή από ανάγκη για πνευματική καλλιέργεια με την έννοια της γενικότερης κουλτούρας. Για τούτο δεν μπορούμε ούτε να τον συγχέουμε με την ιερή αποδημία». Ο ίδιος, όμως προσθέτει, ότι «έχει ωστόσο επαφή με τη θρησκεία, αφού στα ενδιαφέροντα του είναι και η επίσκεψη τόπων αγίων χώρων». Η τελευταία αυτή σκέψη του παίρνει κάποια συμπλήρωση. Δεν έχει μόνο επαφή αλλά και αναφορά προς την θρησκεία ο τουρισμός των ημερών μας, γιατί κάθε επίσκεψη σε άγιο χώρο, είναι επίσκεψη σε χώρο χάρις. Κι ακόμη δεν πρέπει να ξεχνούμε, πως οι τουρίστες είναι άνθρωποι και έχουν και αυτοί συχνά

προσωπική αναφορά προς την ανάσταση. Μάλιστα ακόμη πιο πολύ, όταν ως χριστιανοί δέχτηκαν τον αρραβώνα των θείων χαρισμάτων.

Τέλος χρειάζεται και η αναφορά στις ιερές αποδημίες, που δεν πρέπει να τις στολίζει μόνο η μαγική ωραιοποίησα του περασμένου χρόνου, αλλά και η διακριτικότητα τους με το πεσμένο ηθικό δυναμικό τους, όταν μάλιστα δρόμος παράλληλος αυτός έπαιρναν την μορφή της μαζικής κίνησης.

«Πόσες φορές έτσι στα τελευταία χρόνια, μπαίνοντας μέσα σε κάποιο ταπεινό εξωκλήσι δεν βρεθήκαμε ξαφνικά μπροστά σ' ένα μικρό μουσείο βυζαντινής ζωγραφικής και τέχνης, σπαραχτικά αφρούρητο και ανυπεράσπιστο από την επιβουλή του χρόνου και των αρχαιοκαπήλων μες στην απέριττη ομορφιά του ελληνικού τοπίου». («Βυζαντινά εξωκλήσια».

Η εμπειρία, γράφει πάλι ο κ. Μ. Ανδρόνικος, μιας τέτοιας τουριστικής σύναξης έτυχε στην Capella Sixtina του Βατικανού (ΒΗΜΑ 3.8.73). Ένα αμέτρητο πλήθος, που έσπρωχνε, που φλυαρούσε, που έβλεπε βιαστικά, σχεδόν αδιάφορα, τα φοβερά τεχνουργήματα του Μιχαήλ Αγγέλου, αυτά που οραματίστηκε και εκτέλεσε με δουλειά χρόνων. Εκεί που αισθανόσουν την ανάγκη να σταθείς με άκρα σιωπή και κατάνυξη, «ενώπιος ενωπίω» στην συντριπτική μορφή του Κριτή Χριστού, κάτω από το βλέμμα του Θεού, που δημιουργεί τον κόσμο, βρισκόσουν μέσα σ' ένα πολύβουο συρφετό της Βαβέλ». « Οι άνθρωποι αρχίζουν να χάνουν τη φυσική τους απλότητα και ειλικρίνεια, πιθηκίζουν ευγένειες και τρόπους που δεν τους καταλαβαίνουν και γίνονται επιχειρηματίες εμπορευόμενοι όχι μόνο τα πολιτιστικά ιερά και τα φυσικά προϊόντα του τόπου τους, αλλά και τα μικρά θαύματα της τέχνης τους, τους χορούς και τα πανηγύρια τους, τις γραφικότητες και τις ιδιορρυθμίες τους έως ότου σιγά σιγά αρχίζουν να νοθεύονται: από το γλυκό του κουταλιού και το κέντημα ή το υφαντό ως την παρέα και το χαμόγελο!!» γράφει ο κ. Ε. Παπανούτσος.

Ο Χρ. Γιανναράς, παρατηρεί ότι το ιδανικό του μεταπολεμικού Ελληνικού εθνικού βίου είναι να φτάσουμε το γρηγορότερο «στο χώρο των καταναλωτικών κοινωνιών, στο χώρο του πολιτισμού της ευζωίας. Πριν από μερικά χρόνια είχε εμφανιστεί το σύνθημα για μια απόλυτη προτεραιότητα της παιδείας του τόπου, αλλά από τα πρώτα κίόλα βήματα εφαρμογής του με την «εκπαιδευτική μεταρρύθμιση» έγινε αμέσως φανερό, ότι και της παιδείας η ανάπτυξη απέβλεπε κυρίως στην παραγωγή τεχνοκρατών και επαγγελματιών της τεχνικής προόδου ».

Αλλά και στα ήρεμα χρόνια του περιηγητισμού (του 19ου αιώνας) ακόμη πιο πολύ, η επίσκεψη της Ελλάδος, - γράφτηκε αυτό, - από καλλιεργημένους ιδιαίτερα ξένους δεν ήταν υπόθεση ικανοποίησης μίας φιλοπερίεργης διάθεσης ή συμπλήρωσης του καρνέ των ταξιδιωτικών επιτυχιών του περιηγητή, αλλά πολύ συχνά ήταν προσδοκία ιερής μέθεξης με ότι εκφράζει και ότι περιέχει η ιδέα της Ελλάδος. Δεν είχαμε τότε απλούς επισκέπτες αλλά ευλαβικούς προσκυνητές αυτού του βράχου, που σμίλεψε ότι

ευγενέστερα δημιούργησε το ανθρώπινο πνεύμα, όχι μόνο στο χώρο των ιδεών και της τέχνης, αλλά στην καθολική όραση της ζωής.

Η επαφή με τη φύση από την άλλη μεριά δεν διαλύει μόνο την νευρωτική φθορά της σημερινής ξέφρενης ζωής, όπως σημειώσαμε αρχικά, αλλά καλλιεργεί και ισχυρές αφορμίσεις ανατάσεως. Οι ομορφιές της φύσεως μαλακώνουν την καρδιά του ανθρώπου και τον κάνουν όργανο ειρήνης και ελπίδας, παρατηρεί ο Καρδινάλιος Paolo Morella, σημειώνοντας τη γνωστή προσευχή των προσκυνητών της Ασίζης : «Κύριε κάνε μα όργανο της ειρήνης σου, που θα φέρνει την αγάπη σου εκεί που υπάρχει το μίσος, το φως σου εκεί, που υπάρχει το σκοτάδι, την ελπίδα εκεί που υπάρχει η απελπισία». «Η δημιουργία είναι κάτι ιερό» αναφέρει ο Θωμάς Ακυϊνάτης. Η επαφή με τη φύση ανυψώνει το πνεύμα σε μία απόπειρα θείας συναντήσεως, όσο κι αν πάγωσε σήμερα τις καρδιές ο αγωνιστικισμός, ο μηδενισμός ή η απιστία.

Και ο κ. Άγγελος Τερζάκης παρατηρεί ειρωνικά για την μανία της αξιοποίησης που μας έχει κυριαρχήσει τελευταία: «θα πρότεινα να χτίσουμε έναν ουρανοξύστη επάνω στην Ακρόπολη, θα έχει από κει ωραία θέα»! Θα μπορούσε κανείς να μακρύνει το λόγω και με την Αγία Γραφή και με αναφορά στους Πατέρες της Εκκλησίας. Αλλά και ο εορτολογικός κύκλος της Εκκλησίας τι άλλο μπορεί να είναι από την άποψη, που μας ενδιαφέρει, παρά μια εξυγιαντική κατάφαση στην αναγκαιότητα του ελεύθερου χρόνου. Αναγκαιότητα, λοιπόν, ιερά θεμελιωμένη όσο και η εργασία, με άγιες τις αρχές της όπως και κείνη, την ώρα της κατάπαυσης. Χρέος και δικαίωμα συνάμα. Χρέος ζωής, βασικό στοιχείο ύπαρξης και για τούτο δικαίωμα πανανθρώπινο. Και παράλληλα δημιουργικό υπόβαθρο στην πιο ολοκληρωμένη ανάπτυξη της κοινωνίας, ιδιαίτερα της σημερινής.

Δεν ήταν βέβαια, έτσι από την αρχή τα πράγματα. Τις διαγραφές αυτές τις τόσο αυτονόητες και τόσο ιερές από παλιά πρέπει να τις εντάξουμε στις κατακτήσεις των καιρών μας. Δεν θα χρειαστεί να βυθιστούμε πολύ στο χρόνο της ιστορίας για να βρούμε ότι η κατάπαυση ήταν άλλοτε για τους λίγους, από τα προνόμια των ανώτερων κοινωνικών τάξεων. Για τους μεγάλους όγκους των μαζών η αγωνία του επιούσιου δεν άφηνε περιθώρια για τέτοιες πολυτέλειες, το θέμα ήταν κλειστό, δεν υπήρχε. Σήμερα είναι πια χρέος και δικαίωμα του κάθε ανθρώπου και είναι ντροπή ότι χρειάστηκαν αγώνες για τούτο, όπως και για άλλα αυτονόητα και τόσο δεδομένα, κι ακόμη τόσο προσωπικά και ιερά. Όσο μάλιστα περνούν τα χρόνια, δείχνουμε πως ανοιγόμαστε πολύ σε τούτο το θέμα, έτσι σαν να κατευθυνόμαστε στην αντίπερα όχθη. Εννοώ ότι σιγά-σιγά με την αυτοματοποίηση ή ας πούμε έτσι, με την ασύλληπτη ως πριν λίγα χρόνια. (Paolo Morella εις το Συνέδριο «για τις πνευματικές αξίες του Τουρισμού», Ρώμη 1967) Η μορφή αυτή του τουρισμού σήμερα αναφέρεται σε επισκέψεις που πραγματοποιούνται σε τόπους που παρουσιάζουν θρησκευτικό ενδιαφέρον όπως βυζαντινά μνημεία, εκκλησίες και άλλα μνημεία εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής και τέχνης. Η Ελλάδα λόγω του πλούτου των μνημείων που διαθέτει,

προσελκύει κάθε χρόνο χιλιάδες κόσμου στα μοναστήρια και τις εκκλησίες όχι μόνο από το εξωτερικό βέβαια αλλά και από το εσωτερικό.

Η μορφή αυτή έχει το θετικό ότι ακριβώς επειδή απευθύνεται κυρίως στον εσωτερικό τουρισμό (τον τελευταίο καιρό γίνεται προσπάθεια και για προσέλκυση ξένων τουριστών) δεν επηρεάζεται από εξωτερικούς παράγοντες. Ακόμα και για τους επισκέπτες που έχουν διαφορετική θρησκευτική αντίληψη έχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον η αρχιτεκτονική των μνημείων αυτών που σώζονται αιώνες τώρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Άγιον Όρος που παρά το γεγονός ότι απαγορεύεται η επίσκεψη στις γυναίκες, ο αριθμός των ανδρών που το επισκέπτονται είναι μεγάλος. (Φραιδάκη Μαίρη 2004). Το Μοναστήρι της Παναγιάς της Φανερωμένης βρίσκεται περίπου 17χιλιόμετρα από την Ιεράπετρα. Μοναστήρια της Παναγιάς της Εξακουστής περίπου 20χιλιόμετρα από την Ιεράπετρα: Μονή Βρυομένης, Αγιασμένος, Άξιον Εστί, Μοναστήρι του Αγίου Γιάννη του Καψά βρίσκεται μετά το Μακρύ Γιαλό και είναι περιοχή Σητείας. Επίσης οι εκκλησίες είναι πολλές και ενδιαφέρουσες, ως έδρα άλλωστε Επισκοπής. Η ιστορία των περισσότερων φαίνεται ότι αρχίζει από τους ύστερους βυζαντινούς αιώνες, οπότε μετά την Αραβική κατάκτηση έγινε μια πραγματική οικοδομική αναγέννηση σε ναούς και μοναστήρια σε όλη την Κρήτη.

Η Παναγία (απέναντι από την πόρτα του φρουρίου) στην Ιεράπετρα και γνωστή ως – Παναγίτσα ή Παναγία του Καλέ. Πρόκειται για ένα μικρό μονόκλιτο εκκλησάκι που γιορτάζει στις 21 Νοεμβρίου. Όπως αναφέρει η παράδοση εκεί εκκλησιάζονταν ο άρχοντας της πόλεως στα βυζαντινά χρόνια και ο φρούραρχος στα ενετικά. Η Μεταμόρφωση του Χριστού, σπουδαία εκκλησία, γνωστή σαν Αφέντης Χριστός ή Σωτήρας. Βρίσκεται δυτικά του Φρουρίου και σε μικρή απόσταση, σε περιοχή γνωστή σαν Σαρακήνα. Πιθανόν κάποτε να ήταν μονή. Έχει ωραίο ξυλόγλυπτο τέμπλο και αξιόλογες εικόνες, θεωρείται η πιο παλιά εκκλησία της πόλης και πιθανό να οικοδομήθηκε τον 14ο αι. Εδώ διατηρείται το παλιό έθιμο να καίγεται ο Ιούδας την Ανάσταση. Ο ΄γιος Νικόλαος είναι παλιά εκκλησία, στην παλιά πόλη, που κατά την παράδοση έκτισαν 4 Νικολήδες, που ήταν ναυτικοί και ψαράδες. Ο Άγιος Ιωάννης βρίσκεται στην παλιά πόλη και είχε μετατραπεί από τους Τούρκους σε τζαμί τον 17ο αι. Ο Ναός του Αγίου Γεωργίου είναι μητροπολιτικός ναός της πόλης. Της Ιεράπετρας πολιούχος είναι ο ΄γιος Γεώργιος. Ο ρυθμός του είναι Βασιλική με τρούλο κεντρικό και μικρότερους τρούλους γύρω. Αξιοσημείωτο είναι ότι το 1856 η οροφή και οι τρούλοι κατασκευάστηκαν με κέδρους. Ο Ναός του Αγίου Αντωνίου στην παλιά πόλη. Στη νέα πόλη βρίσκονται οι Ναοί: Ο Ναός της Αγίας Φωτεινής, που είναι Καθεδρικός Ναός. Ο Ναός του Τιμίου Σταυρού. Ο Ναός της Παναγιάς της Ελεούσας. (Δήμος Ιεράπετρας, 2001).

Φυσιολατρικός τουρισμός στο Νομό Λασιθίου

Απαραίτητος συντελεστής ενός φυσιολατρικού πακέτου μεταξύ άλλων είναι και: η ανάδειξη η παρουσίαση με όσο το δυνατό αποτελεσματικότερο τρόπο ειδικών διαδρομών και περιπάτων στην ενδοχώρα. Στα πλαίσια των ειδικών διαδρομών έχουμε: το Σελέκανο, το Καθαρό, τις πηγές Βόινα και Αχλάδα στην Κριτσά, το παλιό Τυροκομείο στον Κάτω Λούμα, τον Τίμιο Σταυρό στο Καλό Χωριό, τις μινωικές αρχαιότητες του Βρόκαστρου στο Καλό Χωριό, τον Φάρο του Αγίου Ιωάννη, τους νερόμυλους στα Μουλιανά, τη διαδρομή των μελισσών στον Κρούστα, τους ελαιώνες γύρω από την Κριτσά, το Λιμνάκαρο στο Οροπέδιο Λασιθίου, κ.α.

Στην ευρύτερη περιοχή έχουμε: το νησί της Χρυσής με το κεδρόδασος της και τη Σπιναλόγκα. Η πρώτη περιοχή ενδείκνυται και σύμφωνα με τις απόψεις της ομάδας έρευνας τον τουρισμό ανάπαυσης και αναψυχής, επίσης τον εκδρομικό τουρισμό, και τον τουρισμό της ψυχικής και σωματικής ανάπαυλας. Για τη Σπιναλόγκα προτείνουμε τον επαγγελματικό, εκθεσιακό τουρισμό. Επίσης τον πολιτιστικό φεστιβαλικό αλλά και τον πολιτικό τουρισμό που σημαίνει τουρισμό διπλωματών με την έννοια πραγματοποίηση ακόμα και πολιτικών εκδηλώσεων.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Το Λασιθί είναι ένας αληθινός παράδεισος για τους λάτρεις της περιπέτειας και των αθλημάτων, αλλά δεν είναι μόνο αυτό. Το Λασιθί διαθέτει πολλές εναλλακτικές δυνατότητες διασκέδασης, εκπλήξεις, ιστορικά αξιοθέατα, μέρη για ξεκούραση, πέρα από τα συνηθισμένα. Όπως λαϊκές και θρησκευτικές εκδηλώσεις, ιστορικά μέρη, οργανωμένες παραλίες, βουνά και οροπέδια. Η εξερεύνηση της ενδοχώρας κρύβει θησαυρούς, εκπλήξεις και μια ανεπανάληπτη φυσική ομορφιά. Το ήπιο κλίμα κάνει τις περιπλανήσεις σας αξέχαστα ευχάριστες. Το άρωμα της θάλασσας και της παράδοσης, επιμένει να υπάρχει σε μικρά χωριά όπως η Πλάκα, το Μόχλος, η Μίλατος, ο Μακρύ Γιαλός, όπου οι ψαράδες συνεχίζουν να φροντίζουν τις μικρές τους βάρκες και να μπαλώνουν τα δίκτυα, χρησιμοποιώντας τεχνικές που μεταφέρονται από γενιά σε γενιά.

Ατέλειωτες προτάσεις διακοπών, που μπορούν να ικανοποιήσουν και τους πιο απαιτητικούς.

ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΚΕΣ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

Περιοχή Πρώτη

ΠΕΖΟΠΟΡΙΑ: (βαθμός δυσκολίας 2+½, διάρκεια 3 - 4 ώρες)

Στους νότιους πρόποδες του λόφου του Αγίου Αντωνίου, όπου βρίσκεται ο αρχαιολογικός χώρος της Δωρικής πόλεως Δρήρου, δίπλα στους παροπλισμένους σήμερα ανεμόμυλους, αρχίζει μια ενδιαφέρουσα πεζοπορία. Αφετηρία της είναι το χωριό Νικηθιανό. Η ομορφιά του άγριου τοπίου που την άνοιξη στολίζεται με διάφορα αγριολούλουδα, φασκομηλιά και ασπάλαθο, τα χωριά και μετόχια που διατηρούν τον παραδοσιακό τους χαρακτήρα καθώς και τα διάσπαρτα Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά μνημεία, συνθέτουν μια μεστή σε εικόνες και εμπειρίες διαδρομή. Αξιόλογοι σταθμοί της πεζοπορίας αυτής είναι, ο Κέραμος, ο Σύρμεσος με τον Άγιο Αντώνιο και την Αγία Βαρβάρα, οι Δωριές με τον Άγιο Κωνσταντίνο, η ερειπωμένη, αλλά με αρκετά ενδιαφέροντα αρχιτεκτονικά μέλη Μονή Καρδαμούτσας, κοντά στο Καρύδι και η Μονή Αρετίου. Εδώ αξίζει τον κόπο να κάνετε μια στάση. Επισκεφθείτε την Μονή, που είναι αφιερωμένη στην Αγία Τριάδα, κτίσμα του 17ου αιώνα και αναπαλαιωμένη πριν λίγα χρόνια. Το κτιριακό συγκρότημα, αποτελεί θαυμάσιο δείγμα μοναστηριακού συγκροτήματος σε όλη την Κρήτη. Συνεχίζοντας πάντα από το μονοπάτι φθάνετε στο επόμενο χωριό Σχοινιά με τις εκκλησίες του Αγίου Νικολάου και Αγίου Γεωργίου. Αν θέλετε μπορείτε να συνεχίσετε την πεζοπορία μέχρι την βόρεια παραλία στην Σκοτεινή ή στα Βλυχάδια.

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ

Πρώτος σταθμός μετά τον Άγιο Νικόλαο είναι το παραδοσιακό χωριό Λίμνες. Εδώ θα κάνετε μια στάση, για να δείτε τα διάφορα εργαστήρια βιοτεχνικών επαγγελματιών που σήμερα είναι σχεδόν χαμένα από την Κρήτη, όπως του παπουτσιού, του σιδερά, κ.α. Κάνετε ένα περίπατο στα σοκάκια του χωριού, δείτε τα

παραδοσιακά κεραμόσκεπα σπίτια και απολαύστε ένα καφέ μαζί με τους κατοίκους του. Συνεχίζετε και από το επόμενο χωριό, Νικηθιανό, ανηφορίζετε τον επαρχιακό δρόμο και φθάνετε στο μικρό υψίπεδο της Φουρνής, έχοντας αριστεράς σας τον λόφο του Αγίου Αντωνίου. Στο επόμενο χωριό Καστέλι μπορείτε να κάνετε μια στάση για να επισκεφθείτε το αξιόλογο Λαογραφικό Μουσείο "ΜΥΛΟΠΕΤΡΑ", που στεγάζεται σε ένα αναπαλαιωμένο Ελαιοτριβείο. Το επόμενο πέρασμα σας είναι τα χωριά Κάτω και Επάνω Φουρνή και τα δύο σημαντικά χωριά της επαρχίας Μεραμβέλου. Ανηφορίζοντας μετά την Φουρνή αριστερά περνάτε από τα χωριά Δωριές, Καρύδι, Σχοινιά, Λούμα, Σέλλες και Βρουχά καθώς και από την Μονή Αρετίου. Όλα αυτά τα χωριά είναι μικρά, κτισμένα όμως σε θαυμάσιες τοποθεσίες και διατηρούν σχεδόν ανέπαφο τον παραδοσιακό τους χαρακτήρα. Ο χρόνος εδώ έχει σταματήσει στην παλιά καλή εποχή της Κρήτης. Μετά τον Βρουχά κατηφορίζετε προς την Πλάκα. Το πανόραμα του κόλπου του Μεραμβέλου, η νησίδα Σπιναλόγκα με την μακριά Κολοκύθα και το Κανάλι της Ελούντας είναι μπροστά σας. Στην Πλάκα ή στην Ελούντα μπορείτε να αφήσετε το αυτοκίνητο σας για να επισκεφθείτε με καραβάκι το Ενετικό φρούριο της Σπιναλόγκα.

ΠΟΔΗΛΑΤΟ: (βαθμός δυσκολίας 3, διάρκεια 2 - 3 ώρες)

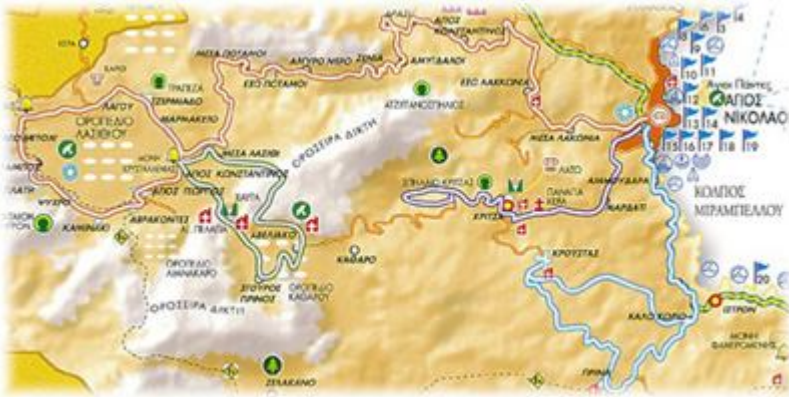
Από τη Νεάπολη ξεκινά η ποδηλατική σας διαδρομή. Η Νεάπολη είναι μια από τις σημαντικότερες κωμοπόλεις του Νομού Λασιθίου. Είναι κτισμένη στην μέση της κοιλάδας του Μεραμβέλου και πολύ κοντά στην θέση του ενετικού χωριού Καρές, μια συνοικία του οποίου σώζεται σήμερα. Η Νεάπολη είναι έδρα της Επισκοπής Πέτρας και των Δικαστηρίων (εδώ μπορείτε να επισκεφθείτε τον Μητροπολιτικό Ναό της Κοίμησης της Θεοτόκου, όπου στις 15 Αυγούστου γίνεται ένα από τα μεγαλύτερα πανηγύρια της Κρήτης). Συνεχίζετε και μετά το χωριό Βουλισμένη (κάτω από τη γέφυρα της εθνικής οδού) ο δρόμος οδηγεί στο χωριό Λατσίδα. Στο κέντρο του χωριού δεξιά κατηφορίζετε και ακολουθώντας στην έξοδο του την άσφαλτο και έπειτα αριστερά, θα συναντήσετε την είσοδο ενός αξιόλογου φαραγγιού που καταλήγει στον κόλπο της Μιλάτου. Μετά τους Αγόρους ανηφορίζετε στο χωριό Κουνάλι και αριστερά ο κατηφορικός δρόμος οδηγεί στο Ιστορικό σπήλαιο της Μιλάτου, όπου ξετυλίχθηκε μία από τις σημαντικότερες σελίδες της Νεότερης ιστορίας της Κρήτης και συγκεκριμένα επί Τουρκοκρατίας (1823). Στο ψαροχώρι της Μιλάτου μπορείτε να δροσιστείτε με ένα μπάνιο ή να απολαύσετε ένα γεύμα με φρεσκότατο ψάρι της περιοχής. Συνεχίζετε την διαδρομή σας μέχρι το χωριό Σίσι και ακολουθώντας την διακλάδωση αριστερά φθάνετε στην παλιά εθνική οδό. Δεξιά σας φαίνεται το φαράγγι Σεληνάρι και το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου. Ανηφορίζετε και μετά από ορισμένες στροφές φθάνετε στο κεφαλοχώρι Βραχάσι. Αριστερά σας υψώνονται οι γραφικές πλαγιές του Ανάβλοχου (υψομ. 625 μ) και απέναντι ο όγκος της Σελένας. Ενας περίπατος στα σοκάκια του χωριού θα σας δώσει την ευκαιρία να γνωρίσετε την ιδιότυπη παραδοσιακή αρχιτεκτονική των κρητικών χωριών και μάλιστα αυτών της Ανατολικής Κρήτης. Κατηφορίζοντας και έχοντας μπροστά σας το πανόραμα της κοιλάδας του Μεραμβέλου, περνώντας πάλι από την Λατσίδα, φθάνετε στην Νεάπολη (Αφετηρία της ποδηλατικής σας διαδρομής).

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ - ΠΕΖΟΠΟΡΙΑ: (βαθμός δυσκολίας 2 + 1 /2, διάρκεια 3 - 4 ώρες)

Διανύοντας λιγότερο από 15 χλμ. με αυτοκίνητο που το αφήνομε στο χωριό Λίμνες ανηφορίζομε την παλαιά διαδρομή που διαγράφετε βορεινά μας. Περνούμε την ασβεστολιθική πλαγιά μέσα στο άρωμα του φασκόμηλου και της ρίγανης. Έχουμε αριστερά μας τη Δρήρο με την εύφορη ομαλή περιοχή του Τριβαξώνα και δεξιά ανατολικά μας το λάκκο της Φουρνής. Αφήνοντας το ομαλό πλάτωμα κατευθυνόμαστε νοτιοανατολικά ακολουθώντας το καλδερίμι, παλιό άξονα σύνδεσης της περιοχής που αφήνομε πίσω μας με τον Αγ. Ιωάννη (Λουσέστο) και την Αγία Πελαγία. Αν έχετε ανάγκη για μια ανάπαυλα μην αγνοήσετε τον Άγιο Λουκά αριστερά σας με το δροσερό ίσκιο των αειθαλών δένδρων. Προτού αισθανθείτε το θόρυβο της εθνικής οδού θαυμάστε τη λιτή αρχιτεκτονική του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου και την υψηλής τέχνης αγιογράφησή του. Η παράλληλη δεξιά της εθνικής οδού άσφαλτος μας οδηγεί στο χωριό Λίμνες όπου έχουμε την ευκαιρία να απολαύσουμε ένα δροσιστικό ποτό ή γεύμα στη μικρή πλατεία.

ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΚΕΣ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ :

Περιοχή Δεύτερη

ΠΕΖΟΠΟΡΙΑ: (βαθμός δυσκολίας 3, διάρκεια 4 ώρες)

Μετά από ολιγόλεπτη επίσκεψη στην Μονή Κρουσταλένιας, αφήνετε την ασφαλτο και μέσα από το χωριό Άγιος Κωνσταντίνος ακολουθείτε τον αγροτικό δρόμο που σας οδηγεί στο ξωκκλήσι της Αγίας Πελαγίας. Ανηφορίζετε ένα παλιό μονοπάτι με πολλές στροφές και φθάνετε στο ψηλότερο σημείο (προς τα δυτικά), από όπου θα απολαύσετε το πανόραμα του Οροπεδίου Λασιθίου. Αριστερά σας ο Λάκκος και μπροστά σας το παλιό μονοπάτι που διαγράφεται στην πλαγιά και φθάνει στο κάτασπρο ξωκλήσι του Τιμίου Σταυρού. Από το σημείο αυτό μπορείτε να δείτε το Φαράγγι του Καθαρού ή Χαυγά. Βρισκόσαστε στην δυτική είσοδο του Οροπεδίου του Καθαρού. Δεξιά σας έχετε μια θαυμάσια άποψη των ψηλότερων κορυφών της Δίκτης: Σπαθί (2148m) και Λάζαρος (2085m). Ο δρόμος από την νότια πλευρά του οροπεδίου οδηγεί στην τοποθεσία Σγουρός Πρίνος, όπου στο μικρό καφενείο μπορείτε να πάρετε το αναψυκτικό σας συντροφιά με τους ντόπιους κτηνοτρόφους. Αριστερά σας (βόρεια) φθάνετε στο κέντρο του οροπεδίου και μέσα από περιβόλια και αμπέλια φθάνετε στον οικισμό Αβελιακό όπου παραδοσιακά καφενεία μπορούν να σας προσφέρουν λιτά παραδοσιακά φαγητά από τοπικά προϊόντα. Εδώ τελειώνει ο δρόμος που αρχίζει από την Κριτσά. Η πορεία δυτικά περνά από την εκκλησία της Παναγιάς Κοπρακιανής και δεξιά προς "Καδή Λάκκο" και το μονοπάτι οδηγεί προς το χωριό Μέσα Λασιθί και στη Μονή Κρουσταλένιας, από όπου ξεκινήσατε. Αν έχετε διαθέσιμο χρόνο η περιμετρική διαδρομή του οροπεδίου Λασιθίου με το αυτοκίνητο θα ολοκληρώσει την εικόνα της επίσκεψής σας στην ορεινή Δίκτη όπου γεννήθηκε στο σπήλαιο Δικταίων Αντρον, ο Κρηταγεννής Δίας θρεμμένος με το γάλα της αίγας "Αμάλθειας".

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ:

Εγκαταλείπετε την παραλία, διασχίζετε το Λεκανοπέδιο των Λακωνίων και ανηφορίζετε την επαρχιακή οδό περνώντας από τα χωριά Αμυγδάλοι, Ζένια και τα κρυμμένα στο πράσινο, χωριά Μέσα και Εξω Ποτάμοι. Αριστερά σας υψώνεται ο όγκος της Τσίβης (1664 m) και χαμηλά στη ρίζα του βουνού το Φαράγγι του Ανδριανού, κοντά το ομώνυμο χωριό. Ο δρόμος ελίσσεται ανηφορικά και μετά από ένα υψόμετρο 1300m

αντικρίζετε νοτιοδυτικά το γνωστό Οροπέδιο Λασιθίου. Τα χωριά του, τα Μοναστήρια της Κρουσταλλένιας και Βιδιανής, τα λατρευτικά σπήλαια Δικταίων Αντρον και Τράπεζα, ο Υπομινωικός οικισμός Καρφί και ο αυχένιας της Αμπέλου με τους πολλούς ανεμόμυλους, τα οροπέδια Νήσιμο και Λιμνάκαρο, το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο στο χωριό Άγιος Γεώργιος, ανήκουν στα αξιοθέατα του μεγαλύτερου οροπεδίου της Κρήτης. Η επιστροφή στον Άγιο Νικόλαο δηλαδή στην αφετηρία, θα σας έχει κάνει πλουσιότερους σε αναμνήσεις και εικόνες της ορεινής Κρήτης που θα είναι μοναδικές.

ΠΟΔΗΛΑΤΟ: (βαθμός δυσκολίας 3, διάρκεια 4 ώρες)

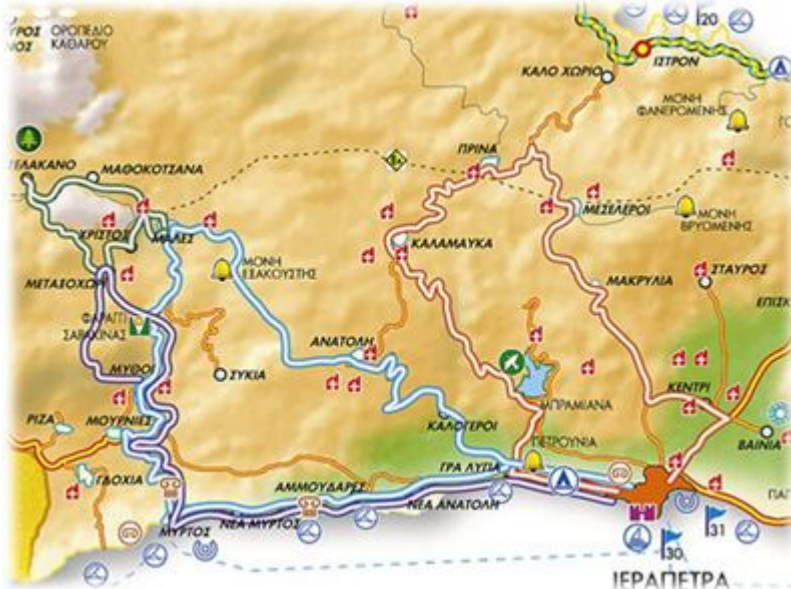
Το πρωί ξεκινήστε από τον Άγιο Νικόλαο με κατεύθυνση το Καλό Χωριό. Από το Καλό Χωριό πάρτε την επαρχιακή οδό που οδηγεί στο χωριό Πρίνα. Η διαδρομή είναι πολύ ωραία. Ένα πευκόφυτο τοπίο, με σπήλαια και ξωκλήσια θα σας συνοδεύουν μέχρι την Πρίνα. Μετά από μια στάση για καφέ, μπορείτε να επισκεφθείτε αξιόλογες βυζαντινές εκκλησίες με πρωτότυπα αρχιτεκτονικά στοιχεία. Ο χωματόδρομος βόρεια, μέσα στα πεύκα με τις αποικίες κυψελών με τα αμπέλια και τις αμυγδαλιές, οδηγεί στο χωριό Κρούστας. Το χωριό είναι κτισμένο σε υψόμετρο 500 μ., μέσα σε ένα πανέμορφο φυσικό περιβάλλον και μια εντυπωσιακή θέα του κόλπου του Μεραμβέλλου. Στον Κρούστα υπάρχουν ταβέρνες με κρητικά παραδοσιακά εδέσματα για να χαρείτε ένα γνήσιο μεσημεριανό γεύμα. Ο δρόμος της επιστροφής περνά για λίγο από τα ίχνη του δρόμου (εισόδου) προς Πρίνα (2 χλμ. περίπου) και αριστερά σας θα δείτε το βυζαντινό εκκλησάκι του Αγίου Ιωάννου, στην τοποθεσία Λάκκοι. Μετά τον Άγιο Ιωάννη κατηφορίζετε από τον χωματόδρομο που θα σας οδηγήσει στην κοίτη του Καλού Ποταμού, δηλαδή στο ύψος της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου. Από τον Πύργο (Καλού Χωριού) επιστρέψτε στην κεντρική οδική αρτηρία και οδηγώντας δυτικά φθάνετε στην αφετηρία.

ΠΕΖΟΠΟΡΙΑ - ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ:(βαθμός δυσκολίας 3, διάρκεια 3 - 4 ώρες)

Αφού φροντίσετε τον εξοπλισμό σας (καύσιμα αυτοκινήτου, ορειβατικό σακίδιο, ελαφρά ρούχα και κατάλληλα υποδήματα) αφήνετε τον Άγιο Νικόλαο με προορισμό την Βυζαντινή εκκλησία της Παναγίας Κεράς (7χλμ. ΝΑ από τον Άγιο Νικόλαο λίγο πριν από το χωριό Κριτσά). Αφού επισκεφθείτε την εκκλησία, που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα βυζαντινά μνημεία της Κρήτης (13ος - 14ος αιώνας), θα συνεχίσετε μέχρι το χωριό Κριτσά. Ανηφορίζοντας τις πολλές στροφές μετά την έξοδο του χωριού, προς το Οροπέδιο Καθαρού, αφήνοντας αριστερά σας την Κριτσά, μετά από 10', θα σταματήσετε και θα αφήσετε το αυτοκίνητο σας στην διακλάδωση του δρόμου προς τις Τάπες. Αφού πάρετε τα εφόδια σας για την πεζοπορία, ξεκινήστε για το κυπαρισσόδασος στους πρόποδες της Τσίβης (1664m). Βορειοδυτικά αριστερά και δεξιά της Κοίτης του Φαραγγιού της Κριτσάς μπαίνετε στο δάσος. Στο σημείο που κόβεται ο δρόμος που οδηγεί στις Τάπες, ευθεία ο χωματόδρομος θα σας οδηγήσει στην καρδιά του δάσους, που

αποτελεί τον πιο αξιόλογο πυρήνα κυπαρισσιού στην Ανατολική Κρήτη. Αριστερά προς ένα λατομείο, στην άσφαλο προς το Καθαρό συναντάτε τον παλιό δρόμο για την επιστροφή σας δηλαδή, στο σημείο που αφήσατε το αυτοκίνητο σας.

ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΚΕΣ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ :Περιοχή Τρίτη

ΠΕΖΟΠΟΡΙΑ: (βαθμός δυσκολίας 2, διάρκεια 4 ώρες)

Με αφετηρία την πρωτεύουσα του Νομού, Αγιο Νικόλαο, την Ιεράπετρα, τον Μύρτο ή το Καλό Χωριό, φθάνετε στο χωριό Μάλες. Το χωριό αυτό είναι κτισμένο στους νοτιοανατολικούς πρόποδες της Δίκτης και στη θέση της αρχαίας πόλεως Μάλλα. Ακολουθείτε την διαδρομή δυτικά, τον χωματόδρομο προς την θέση Μαθοκοτσάνα. Βαδίζοντας προς τον Αγιο Ευστάθιο, περνάτε τα αγροτόσπιτα του Σελάκανου, όπου μπορείτε να γευματίσετε απλά σε ένα από τα καφενεία κάτω από την σκιά αιωνόβιων Πεύκων και Βελανιδιών. Το κλίμα εδώ είναι πολύ δροσερό και για αυτό η χλωρίδα διατηρείται ακόμα και τους πιο ζεστούς καλοκαιρινούς μήνες (Ιούλιο και Αύγουστο). Το μονοπάτι κατηφορίζει προς το Μεταξοχώρι, όπου αξίζει να κάνετε μια στάση για να παρατηρήσετε και να φωτογραφίσετε τα παλιά σπίτια του χωριού που διατηρούν την Λαϊκή αρχιτεκτονική (γερές, καλαίσθητες και πρακτικές κατασκευές) καθώς και πολλές μικρές αλλά αξιόλογες βυζαντινές εκκλησίες. Ο επόμενος σταθμός σας είναι το μικρό, αλλά σε θαυμάσια θέση κτισμένο χωριό Χριστός. Στο πλατανόσκεπο εξωκλήσι της Αγίας Παρασκευής με τα πολλά νερά, υπάρχει η δυνατότητα φαγητού στις δύο ταβέρνες. Συνεχίζετε και καταλήγετε στο χωριό Μάλλες δηλαδή στην αφετηρία σας. Στις Μάλλες, εάν έχετε χρόνο επισκεφθείτε την βυζαντινή εκκλησία της Παναγίας (1431) με πολύ καλά διατηρημένες τοιχογραφίες.

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ:

Από τη νοτιότερη πόλη της Ευρώπης και το μοναδικό αστικό κέντρο στην νότια παραλία της Κρήτης, την Ιεράπετρα, ξεκινά η διαδρομή αυτή. Αφήνετε την Ιεράπετρα και παίρνετε τον δρόμο δυτικά. Δεξιά ένας ανηφορικός δρόμος οδηγεί στο Φράγμα των Μπραμιανών μια τεχνητή λίμνη (σήμερα Υδροβιότοπος) που τροφοδοτείται από τα νερά του Σελάκανου, της Καλαμαύκας και της Μαλαύρας. Το χωριό Καλαμαύκα "φυτεμένο" μέσα στα βράχια, που στην κορυφή τους είναι κτισμένα εξωκλήσια, αλλά και μέσα στο πράσινο είναι ένα από τα πιο όμορφα χωριά της περιοχής της Ιεράπετρας. Τα επόμενα χωριά είναι η Πρίνα και οι Μεσελέροι, κτισμένα αντίστοιχα στις θέσεις των αρχαίων πόλεων Λάρισσα και Όλερος. Κατηφορίζοντας προς την Ιεράπετρα θα συναντήσετε τα χωριά Μακρυ - Λια (Μακρυλιά) και Κεντρί. Στην Ιεράπετρα απολαύστε το γεύμα σας σε μια από τις πολλές ψαροταβέρνες της παραλίας, δείτε το Φρούριο στο λιμάνι και την πολύ ενδιαφέρουσα Αρχαιολογική Συλλογή με σημαντικά Προϊστορικά και Ιστορικά ευρήματα (Μινωικές Σαρκοφάγους, Επιγραφές, γλυπτά και το περίφημο άγαλμα της θεάς Δήμητρας)

ΠΟΔΗΛΑΤΟ: (βαθμός δυσκολίας 3, διάρκειας 4 ωρών)

Αφήστε προσωρινά το πρωί την Ιεράπετρα και με το ποδήλατο σας κατευθυνθείτε δυτικά προς τη Γρα Λυγιά, χωρίς να χρειαστεί να αλλάξετε ταχύτητα στην επίπεδη αυτή διαδρομή μέχρι το σημείο από όπου θα πάρετε δεξιά την επαρχιακή οδό, που οδηγεί ανηφορικά στους Καλογέρους. Στρίβοντας αριστερά φθάνετε στο παραδοσιακό χωριό Ανατολή που είναι ιδιαίτερα όμορφο. Η θέα από το χωριό είναι εντυπωσιακή, από εδώ φαίνεται το Φράγμα των Μπραμιανών και το Λυβικό Πέλαγος με την νησίδα Χρυσή. Μετά από λίγο απλώνεται μπροστά σας το πευκοδάσος του Σελάκανου. Πριν φθάσετε στις Μάλες, η διακλάδωση αριστερά σας οδηγεί στην Μονή Εξακουστής. Από το σημείο αυτό κατηφορίζετε και διανύοντας μία κυκλική διαδρομή προς τις Μάλες, περνάτε από τον παλιό οικισμό του Αγίου Γεωργίου. Πριν το χωριό Μύθοι, στην κοίτη του ποταμού μπορείτε να μπειτε δεξιά σε χωματόδρομο για να δείτε το περίφημο Φαράγγι της Σαρακίνας (το πέραςμα του είναι περιπετειώδες). Μετά τους Μύθους καταλήγετε στο χωριό Μύρτος όπου μπορείτε να απολαύσετε ένα θαλασσινό μπάνιο. Από τον Μύρτο η παραλιακή οδός ανατολικά οδηγεί πίσω στην Ιεράπετρα.

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ - ΠΕΖΟΠΟΡΙΑ: (βαθμός δυσκολίας 3 + ½, 4 ώρες)

Η διαδρομή αυτή έχει αφετηρία και κατάληξη την Ιεράπετρα. Παίρνετε τον δρόμο δυτικά της πόλης και μέσω Γρα Λυγιάς, περνάμε το παραλιακό χωριό Μύρτος και τους Μύθους. Ένα χιλ. μετά το χωριό (προς το χωριό Μάλλες) πριν την κοίτη του ποταμού, αριστερά ξεδιπλώνεται ανηφορικά ένα μικρό σε μήκος (4 χιλμ. περίπου) φαράγγι, από τα πιο όμορφα που υπάρχουν στην Κρήτη. Η αναρρίχηση που ακολουθεί είναι δύσκολη. Αφού περάσετε την βορινή φαραγγόπορτα, βαδίζετε στην κοίτη του ξεροπόταμου που σε λίγο

θα την αφήσετε ακολουθώντας τον αγροτικό δρόμο αριστερά που περνά από το Μεταξοχώρι και συνεχίζει νότια και αριστερά. Το μονοπάτι μέσα από τα πεύκα κατηφορίζει στο χωριό Μύθοι, όπου έχετε αφήσει το αυτοκίνητό σας.

ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΚΕΣ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ :Περιοχή Τέταρτη

ΠΕΖΟΠΟΡΙΑ: (βαθμός δυσκολίας 2 + ½, 3 - 4 ώρες)

Από την Πραισό, την κοιτίδα των Ετεοκρητών, περπατάτε προς τον Άγιο Σπυρίδωνα όπου μπορείτε να απολαύσετε τον καφέ σας στο παλιό παραδοσιακό καφενείο. Κατευθυνόμενοι νότια περνάτε από το χωριό Σκλάβοι, και η διαδρομή σας συνεχίζεται μέχρι το χωριό Παπαγιαννάδες. Όλη αυτή η περιοχή έχει μεγάλο ενδιαφέρον. Συνεχίζετε προς τις Λιθίνες και στον δρόμο σας θα περάσετε από τον μεσαιωνικό οικισμό Λουτράκι και τους Αδρομύλους, που αξίζει τον κόπο να επισκεφθείτε. Χαρισματική περιοχή με εύφορες καλλιέργειες από αμπελώνες και ελαιώνες και ποικίλη χαμηλή αυτοφυή βλάστηση. Οι Λιθίνες είναι ένα από τα μεγαλύτερα και ωραιότερα χωριά της Σητείας. Έχει πολλά αρχοντικά και βυζαντινές εκκλησίες με αξιόλογες βυζαντινές εικόνες. Σημείο αναφοράς και κόμβος της διαδρομής Σητείας - Ιεράπετρας, οι Λιθίνες προσφέρονται σαν ορμητήριο για ενδιαφέρουσες απολαυστικές διαδρομές στην ευρύτερη περιοχή.

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ:

Μετά το πρωινό σας στην Σητεία, παίρνετε τον νότιο οδικό άξονα, περνώντας από τα χωριά Πισκοκέφαλο, Επισκοπή, Άγιος Γεώργιος, Συκιά, Παπαγιαννάδες. Εδώ αφήνετε τον οδικό άξονα προς Ιεράπετρα και ανηφορίζετε αριστερά προς το κατάφυτο από αμπέλια οροπέδιο του Χανδρά, με πρώτο σημαντικό σταθμό την Ετιά, με το περίφημο τριώροφο μέγαρο (αγρέπαυλη) της οικογένειας των DEI MEZZO. Πρόκειται για ένα θαυμάσιο δείγμα ιδιωτικών ενετικών οικοδομημάτων, όχι μόνο της περιοχής, αλλά και όλης της Κρήτης. Οι Αρμένιοι δεσπόζουν στην μέση του κατάφυτου από αμπέλια οροπεδίου. Σε μικρή απόσταση βρίσκεται το χωριό Χανδράς, που τον Μεσαίωνα άκμασε. Χαρακτηριστικό δείγμα αποτελεί ο οικισμός Βόϊλα. Ακολουθώντας βορειοδυτική πορεία κατηφορίζετε προς την Νέα Πραισό. Πολύ κοντά βρίσκονται οι οικισμοί Παντέλη, Καλαμαύκι και Πετρούνη καθώς και το σπήλαιο των Χελιδονιών. Ο Αγ. Σπυρίδωνας δίνει ένα εντυπωσιακό παρόν και χαμηλά στο ποτάμι θα δείτε ένα ωραίο δείγμα Νερόμυλου από το 1471. Ανηφορίζοντας προς την Επισκοπή, ακολουθείτε την ασφαλτο δεξιά και επιστρέφετε στην Σητεία.

ΠΟΔΗΛΑΤΟ: (βαθμός δυσκολίας 3, διάρκεια 4 ώρες)

Από το υψίπεδο της Ζήρου (650 μ.) και ΒΔ του, ξετυλίγεται η ποδηλατική σας διαδρομή. Η πορεία προς τον Χανδρά ευνοείται το πρωί έχοντας τον ήλιο στην πλάτη σας. Μια στενή κατάφυτη από αμπέλια ζώνη κατευθύνει την πορεία σας στον ασφαλτοστρωμένο δρόμο. Πριν τον Χανδρά, ο χωμάτινος δρόμος δεξιά σας οδηγεί στην μεσαιωνική Βόϊλα, που παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον (αρχιτεκτονική, εκκλησία με βυζαντινές τοιχογραφίες, χλωρίδα και πανίδα). Σε μικρή απόσταση, ανατολικότερα, θα συναντήσετε τον οικισμό Κατελιώνα. Πάντα η κατεύθυνση σας θα είναι η ίδια και προχωρώντας θα φθάσετε στην Σίτανο. Με γωνία 180 μοιρών η πορεία αλλάζει κατεύθυνση προς τα δυτικά και με το υψόμετρο ν' αρχίζει συνεχώς να χαμηλώνει μας υποδέχονται το Κατσιδώνι και το Σαντάλι όπου μετά από μια ευχάριστη στάση στη γάργαρη πηγή κάτω από το γεροπλάτανο συναντάμε αριστερά τον αγροτικό χωματόδρομο που έρχεται να μας κρύψει μέσα στη λιόφυτη και αμπελοφυτεμένη κοιλάδα. Δεξιά μας είναι τα γραφικά χωριά Νέα Πραισός (Βαβέλοι), Αγ. Σπυρίδωνας και η ερειπωμένη Αρχαία Πραισός, η κοιτίδα των Ετεοκρητών. Ανηφορίζοντας νότια βγαίνουμε στον οδικό άξονα για Χανδρά (αριστερά) με τους Αρμένιους και τη μεσαιωνική Ιτιά δεξιότερα κοντά στην οδική αρτηρία Σητείας - Ιεράπετρας. Η διαδρομή μας συναντά κάπου εδώ τα πρωινά μας ίχνη, σημάδι πως φτάνουμε στο τέλος της.

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ - ΠΕΖΟΠΟΡΙΑ: (βαθμός δυσκολίας 2 + ½, διάρκεια 3 - 4 ώρες)

Με τις πρώτες κιάλας ακτίνες της ανατολής ξεκινάτε από τη Σητεία. Αφήνετε ανατολικά στα κοντινά υψώματα τον αρχαιολογικό χώρο του Πετρά και ακόμα πιο πέρα την Ελληνιστική Σητεία και το Πρωτομινωικό νεκροταφείο της Αγίας Φωτιάς. Η Σητεία του Κορνάρου είναι τώρα πίσω μας και το μεγάλο

χωριό Πισκοκέφαλο μπροστά σας. Αριστερά, κόβοντας κάθετα την κοίτη του ποταμού, φθάνετε στην μινωική έπαυλη του "Ζου". Πριν το Σταυρωμένο η κάθετη τομή του δρόμου έχει μεγάλο γεωλογικό ενδιαφέρον (απολιθωμένα όστρακα). Οι στροφές της ασφάλτου ανακουφίζουν την ανηφορική κλίση που σας αποθέτει στο τέλος της αυτοκινούμενης διαδρομής σας και στην αφετηρία της πεζοπορίας, στον Κάτω Δρυ. Αριστερά ο δρόμος οδηγεί στο άλλοτε ακμαίο Κατσιδώνι. Κατηφορίζοντας στη συνέχεια κλείνει ο πεζοπορικός κύκλος περνώντας από το Σαντάλι με τη δροσερή πλατανόσκεπη πηγή. Ο Πάνω και ο Κάτω Δρυς κλείνουν την εντυπωσιακή αυτή διαδρομή.

ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΚΕΣ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ :Περιοχή Πέμπτη

ΠΕΖΟΠΟΡΙΑ: (βαθμός δυσκολίας 3, διάρκεια 4 ώρες)

Με δικό σας αυτοκίνητο ή υπεραστική συγκοινωνία από την Ιεράπετρα ή τον Άγιο Νικόλαο μπορείτε εύκολα να βρεθείτε στο Κάτω Χωριό της Ιεράπετρας που είναι πάνω στον άξονα της εθνικής οδού "Αγίου Νικολάου - Ιεράπετρας" και ενώνει τις δύο πόλεις του Νομού Λασιθίου και τα δύο πελάγη το Κρητικό και το Λιβυκό. Στο Κάτω Χωριό θα αφήσετε το αυτοκίνητο σας ή θα κατέβετε από το λεωφορείο. Αφού πάρετε τα απαραίτητα, για την πεζοπορία εφόδια σας, ξεκινάτε προς τα ανατολικά. Ανηφορίζετε προς το χωριό Παπαδιαννά και αφήνοντας τον καινούργιο αγροτικό χωματόδρομο, ακολουθήστε δεξιά το παλιό πλακόστρωτο μονοπάτι. Πριν φθάσετε στον Σελιμά συναντάτε τον χωματόδρομο που ανηφορίζει και μετά από πολλές στροφές οδηγεί στο χωριό Άγιος Ιωάννης ανατολικά, ενώ η διακλάδωση προς Βορρά οδηγεί στη Θρυπτή και στο Μοναστηράκι. Στραμμένοι με το βλέμμα δυτικά απολαμβάνετε δεξιά το πανόραμα του κόλπου του Μεραμβέλλου, αριστερά το Λιβυκό Πέλαγος με την Ιεράπετρα και μπροστά σας στο βάθος την Οροσειρά της Δίκτης. Προχωρώντας αντικρίζετε από το διάσελο του προφήτη Ηλία, το χωριό του Αγίου Ιωάννη. Ο δρόμος είναι κατηφορικός μέχρι τα πρώτα σπίτια όπου σας υποδέχεται το γάργαρο νερό της πηγής. Το γραφικό χωριό είναι κτισμένο αμφιθεατρικά. Ένα οργανωμένο καφενείο εξυπηρετεί τους κατοίκους και τους επισκέπτες. Η διαδρομή σας θα κινείται τώρα σε οριζόντιο επίπεδο μέσα από πέτρινα

φυσικά μνημεία. Ο ορεινός οικισμός της Θρυπτής είναι δεξιά σας με τον Αφέντη Σταυρωμένο ψηλότερα να βλέπει ανατολή και δύση. Από το σημείο που ξεκινά η χαράδρα του Χα (στην είσοδο της Θρυπτής), στρίβετε αριστερά και ακολουθώντας το μονοπάτι κατηφορίζετε προς το Μοναστηράκι. Από το Μοναστηράκι, συνεχίζετε μέχρι το Επάνω και το Κάτω Χωριό, όπου έχετε αφήσει το αυτοκίνητο σας ή θα πάρετε το υπεραστικό λεωφορείο για Άγιο Νικόλαο ή Ιεράπετρα.

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ: (με τζιπ)

Η Ιεράπετρα, η Αγία Φωτιά ή τα Φέρμα, μπορούν να είναι η αφετηρία της διαδρομής αυτής. Μετά από λίγα λεπτά φθάνετε στο Κάτω Χωριό. Εδώ αφήνετε την εθνική οδό και ακολουθείτε τον χωματόδρομο δεξιά και σε μικρή απόσταση αριστερά αφού προσπεράσετε τα Παπαδιαννά, ανηφορίζετε την ελυσόμενη διαδρομή. Πριν εξαντλήσετε το υψόμετρο της πλαγιάς ακολουθείτε την διακλάδωση του δρόμου αριστερά, περνώντας πάνω από το Μοναστηράκι, που μετά το προσπέρασμα του θα βρεθείτε στο μοναδικό πευκοκαλυμμένο κόρφο που έχει μείνει στην περιοχή. Αριστερά σας, χαμηλά, φαίνεται, το φαράγγι - χαράδρα του Χα, βάθους 700 μέτρων, δεξιά ο Αφέντης Χριστός (1476 μ), μπροστά σας ο ορεινός εποχιακός οικισμός της Θρυπτής. Συνεχίζετε και από ένα σημείο θα δείτε κατηφορίζοντας το μεγάλο χωριό Καβούσι. Από εδώ θα πάρετε τον κεντρικό οδικό άξονα που οδηγεί προς νότο δηλαδή Ιεράπετρα, Αγία Φωτιά ή Φέρμα. Μπορείτε επίσης στην επιστροφή να επισκεφθείτε τον αρχαιολογικό χώρο της Βασιλικής, που θεωρείται ένας από τους αρχαιότερους μινωικούς οικισμούς περνώντας από το ομώνυμο χωριό.

ΠΟΔΗΛΑΤΟ: (βαθμός δυσκολίας 3, διάρκεια 3 - 4 ώρες)

Με ξεκούραστη ποδηλατική διαδρομή διανύετε την απόσταση Ιεράπετρα - Κάτω Χωριό. Από εδώ αφήνετε τον κεντρικό δρόμο για Παπαδιαννά, από όπου αρχίζει και ο χωματόδρομος, που προϋποθέτει mountain - bike για πιο εύκολη ανάβαση έως τη διακλάδωση πριν από το Σελιμά. Εδώ ακολουθείτε αριστερά την οριζόντια προς βορά διαδρομή για το Μοναστηράκι. Από αυτό το σημείο και με το τέλος της ανηφόρας, έχετε όλη την ευκαιρία να απολαύσετε την πανοραμική θέα. Νότια προς την Ιεράπετρα και το Λιβυκό, βόρεια προς τον κόλπο του Μεραμβέλλου, το νησί Ψείρα, την Παχειά Άμμο. Δυτικά από την δεξιά σας πλευρά φαίνεται ο αρχαιολογικός χώρος των Γουρνιών, το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου στην Ασαρη και τα υψώματα της Μονής Βρυομένου με φόντο στο βάθος την οροσειρά της Δίκτης (2148 μ). Από το Μοναστηράκι μέσα από λιόφυτα ο δρόμος σας οδηγεί, περνώντας κάθετα την εθνική οδό προς Ιεράπετρα στον λόφο με τα ερείπια του μινωικού οικισμού της Βασιλικής. Μετά την Επισκοπή η ασφαλτος θα σας φέρει στην αφετηρία σας, στην Ιεράπετρα.

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ - ΠΕΖΟΠΟΡΙΑ: (βαθμός δυσκολίας 3, διάρκεια 3 - 4 ώρες)

Με αυτοκίνητο μπορείτε να φθάσετε στο Μοναστηράκι - παραδοσιακός οικισμός κοντά στην Παχειά Άμμο ανατολικά απέναντι από το χωριό Βασιλική. Η πεζοπορία σας αρχίζει από τον δρόμο που βγαίνει νότια από τον οικισμό (Μοναστηράκι) και στρίβοντας μετά από λίγο αριστερά το μονοπάτι θα σας ανεβάσει στο πευκοδάσος, πάνω από τη χαράδρα του Χα. Ανηφορίζοντας το χωμάτινο μονοπάτι για τη Θρυπτή, θα απολαύσετε αριστερά την χαράδρα. Συνεχίζετε δεξιά και πάντα ανηφορικά μέχρι να φθάσετε στην Θρυπτή. Φθάνοντας αντικρίζετε ένα μικρό καταπράσινο τοπίο με διάσπαρτα σπίτια και καφενεία όπου μπορείτε να απολαύσετε την τοπική τσικουδιά και το κρασί, που παράγονται από τα αμπέλια του οροπεδίου. Η επιστροφή σας μπορεί να γίνει από τον ίδιο δρόμο της ανάβασης ή ακολουθώντας τον χωμάτινο αυτοκινητόδρομο. Αν προτιμήσετε την δεύτερη λύση πρέπει να ξέρετε ότι η διαδρομή σας θα είναι αρκετά χιλιόμετρα μεγαλύτερη. Κατηφορίζετε συνεχώς απολαμβάνοντας συγχρόνως την θαυμάσια θέα μέχρι να βρεθείτε στο σημείο που αφήσατε το αυτοκίνητο σας ή στο πιο κοντινό σημείο από όπου θα πάρετε το λεωφορείο (συχνή συγκοινωνία).

ΙΣΤΙΟΠΛΟΪΑ - Μαρίνα Αγίου Νικολάου

Η μαρίνα του Αγίου Νικολάου είναι χωροθετημένη σε πλεονεκτική θέση και έχει εύκολη πρόσβαση. Προσφέρει υπηρεσίες ελλιμενισμού και τροφοδοσίας σκαφών. Η δυναμικότητά της είναι 250 σκάφη στο νερό και 50 σκάφη στην στεριά και προσφέρει παροχές νερού, ηλεκτρικού ρεύματος και σύντομα και τηλέφωνο.

Η γοητεία της πόλης του Αγίου Νικολάου σας περιμένει στην καλύτερη μαρίνα της Κρήτης, όπου θα ανακαλύψετε τη γνήσια Κρητική φιλοξενεία.

Υπάρχουν πολλά εστιατόρια, ταβέρνες, μαγαζιά, πλυντήρια και βέβαια η νυχτερινή ζωή της πόλης σε πολύ μικρή απόσταση από την Μαρίνα.

Η θέση της μαρίνας προσφέρει εύκολη πρόσβαση στο διεθνές αεροδρόμιο του Ηρακλείου (65 χλμ) και στις πιο σημαντικές αρχαιολογικές περιοχές του Νομού. Σε 50 λεπτά της ώρας με αυτοκίνητο, μπορείτε να πάτε στο Ηράκλειο και στο καλύτερο αρχαιολογικό μουσείο της Ευρώπης ή στα διάσημα ανάκτορα της Κνωσού, της Φαιστού και της Γόρτυνας. Πολύ κοντά στη μαρίνα είναι οι αρχαιολογικές περιοχές της Λατούς, της Ολούς, των Γουρνιών, και της Βασιλικής. Επίσης μπορείτε να επισκεφθείτε την Σπιναλόγκα και εάν έχετε αυτοκίνητο να πάτε μέχρι το φοινικόδασος του Βάι.

Η μαρίνα του Αγίου Νικολάου βρίσκεται εντός της πόλης και την διαχείρισή της έχει αναλάβει ο ΕΟΤ. Γεωγραφική περιοχή : Βορειοδυτικά του κόλπου Μεραμπέλλου.

Βυθομέτρηση : Το βάθος εισόδου είναι 6,5 μέτρα και το βάθος της λεκάνης είναι 3-10 μέτρα.

Φάροι: Στην είσοδο υπάρχουν δύο φάροι, ένας πράσινος στα δεξιά και ένας κόκκινος στα αριστερά κατά την είσοδο.